

ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ

Тетяна Корнякова

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
(м. Дніпро, Україна)
tvkorniyakova@gmail.com

Наталія Юзікова

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного
і кримінального права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
(м. Дніпро, Україна)
Yzikovans@ua.fm

УДК 343.9 (477)

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОТИРІЧ У СИСТЕМІ КРИМІНОГЕННОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті представлена класифікація соціальних протиріч, обумовлених економічними, моральними та ідеологічними деструктивними процесами, що відбулися та відбуваються в Україні. Це допоможе у подальшому об'єктивно оцінити їхню роль у системі криміногенної детермінації.

Метою статті є кримінологічний аналіз правової природи соціальних протиріч від загальносоціального до індивідуального рівнів, обставин та факторів, що їх викликають, та їхньої ролі у системі детермінаційних зв'язків, що зумовлюють злочинність. Виходячи з цього протиріччя розглядаються крізь призму соціологічного підходу як взаємодія протилежних суспільно значимих відносин, що пов'язані з розбіжностями між інтересами та цілями різних соціальних груп і спільнот, інтересами особи та суспільства.

Встановлено, що соціальні протиріччя впливають на формування ціннісних орієнтацій, які створюють внутрішню основу особистості, мають певну автономність та виконують функцію механізму саморегуляції поведінки. Відмінність та

© Тетяна Корнякова, Наталія Юзікова, 2018

особливості ціннісних орієнтацій різних гендерно-вікових груп обумовлені різною природою, мобільністю, вразливістю до зовнішнього впливу, що визначає інтеграцію в нові стереотипи поведінки, зокрема злочинної.

Порушуються питання впливу соціальних протиріч на правосвідомість, правову культуру особи на індивідуальному рівні в умовах демократичного суспільства.

Автори доходять висновку, що розв'язання соціальних протиріч та мінімізація їхніх негативних наслідків сприятиме зниженню показників злочинності та криміногенної напруги у суспільстві, сформує підґрунтя для поважного ставлення до закону, сприятиме дотриманню правових норм (правомірній поведінці) виходячи з усвідомлення їхньої справедливості та користі для особи і суспільства. Стверджується, що належний рівень правової інформативності щодо чинного законодавства, його об'єктивності та справедливості формує правильне ставлення до його виконання, а відповідно – відіграє значну роль у запобіганні злочинності та правовому вихованні особистості.

Ключові слова: соціальні протиріччя, суспільні інтереси, детермінація, правосвідомість, правова культура, право і мораль.

Розвиток суспільства, трансформація ідеологічної, політичної, економічної, національної та соціокультурної складової, зміни у комунікативному просторі супроводжуються виникненням соціальних протиріч, які є віддзеркаленням процесів, що відбуваються у державі. Кримінологічний аналіз вивчення соціальних протиріч – багатовекторна й комплексна проблема, яка є об'єктом наукового пізнання суспільних наук. Вплив соціальних протиріч на причинний комплекс злочинності; обумовленість соціальними протиріччями різних видів відхилень (девіацій), зокрема злочинних, у поведінці особи; вплив соціальних протиріч на правосвідомість, правову культуру особи; виникнення соціальних протиріч на всіх рівнях суспільного життя (від загальносоціального до індивідуального) – ось низка проблем, яким приділено увагу в кримінологічних дослідженнях.

Згадані процеси, явища та кримінологічне значення соціальних протиріч у системі взаємопов'язаних, взаємообумовлених детермінаційних зв'язків, що зумовлюють злочинність, є темою дослідження.

Що стосується ступеня наукового розроблення проблематики, ролі і значення соціальних протиріч у системі криміногенної детермінації, то, попри значну кількість публікацій низки науковців (зокрема А. Бабенка, О. Бандурки, В. Батиргарєєвої, В. Голіни, Б. Головкина, І. Даньшина, С. Денисова, Т. Денисової, О. Джузи, В. Дрьоміна, В. Ємельянова, А. Закалюка, А. Зелінського, О. Кулика, О. Костенка, В. Женунтія, О. Литвака, О. Литвинова, П. Михайленка, В. Тація, А. Тузова, В. Тулякова, І. Туркевич, В. Шакуна та ін.), у яких ці питання прямо чи опосередковано розглядаються, вітчизняна кримінологічна наука ще не виробила єдино-

го чи принаймні узагальнюючого підходу до системи детермінаційних зв'язків, що зумовлюють злочинність. Тому кримінологічне значення соціальних протиріч, обставин та факторів, що їх викликають, та механізм впливу соціальних протиріч на суспільні відносини, а відповідно – на поведінку людей, має науково-теоретичне та практичне значення у запобіганні злочинності.

Метою дослідження є кримінологічний аналіз правової природи соціальних протиріч від загальносоціального до індивідуального рівнів, обставин і факторів, що їх викликають, та їхньої ролі у системі детермінаційних зв'язків, що зумовлюють злочинність.

У межах статті немає наукової доцільності аналізувати різні системи типології та класифікації протиріч, з'ясувати сутність різних наукових підходів. Розглянемо лише підґрунтя, на якому будується класифікація та типологія протиріч відповідно до вимог кримінологічного дослідження, тобто тих, які можуть бути використані для характеристики взаємозв'язку соціальних протиріч та злочинності; впливу соціальних протиріч на формування права і моралі; соціальних протиріч і правосвідомості й правової культури на індивідуальному рівні в умовах демократичного суспільства.

У цьому контексті найбільш прийнятною є класифікація протиріч, зокрема, за ознакою сутності об'єкта, у межах якого вони діють. Це дає можливість визначати та вивчати їх у самій сутності предметів як витоку саморуху. Як наслідок – поділ протиріч, що виникають у процесі розвитку демократичного суспільства, на: обов'язкові (притаманні природі демократизму, породженні власне розвитком демократичного суспільства) та факультативні. До перших належать протиріччя, які становлять об'єктивний витік, рушійну силу розвитку демократизму. До других (факультативних), які не є невідворотними щодо демократизму та не виступають об'єктивним внутрішнім, постійно закладеним виток саморозвитку демократичного суспільства. Такий поділ соціальних протиріч допоможе надалі об'єктивно оцінити їхню роль у системі криміногенної детермінації. З огляду на це доцільно звернути увагу на потребу внутрішнього самовиховання власне особи. До такого самовиховання можна віднести: відчуття власної величі; спроможність до самоорганізації та самоуправління; взаємоповагу та довіру людей один до одного; повагу до закону та осіб, які його реалізують; готовність дотримуватися норм і заборон закону; відчуття внутрішньої відповідальності. Без цього жодна політико-правова реформа не досягне поставленої мети. Врешті не буде досягнуто очікуваних результатів, доки не зміниться бачення правової реальності у суспільстві в умовах демократичних перебудов.

Слушно зазначає академік В. Тацій, що єдиний шлях цивілізованого розвитку національної правової системи пролягає через площину сприйняття кожним членом суспільства визначальних правових цінностей та формування власного непорушного переконання у присутності лише тих моделей суспільно значущої поведінки, які відповідають загально визнаним правовим принципам і цінностям, приписам легітимного законодавства та не порушують основоположні права і свободи інших осіб¹.

Варто зазначити, що правосвідомість та правова культура, які уособлюють моделі суспільно значущої поведінки, що відповідає загально визнаним правовим принципам і цінностям, є невід'ємним атрибутом цивілізованого суспільства. Досвід цивілізованих країн, як зазначає академік О. Костенко, вказує, що необхідними умовами свободи людини, за якої вони набувають правової культури, є соціальне просвітництво, що сприяє усвідомленню та засвоєнню природних законів, і соціальна практика, яка має властивість узгоджувати їх волю із цими законами².

Соціальні протиріччя є центром діалектики суспільного розвитку, головною особливістю якої є відкриття протиріч, взаємовиключних, протилежних тенденцій усіх явищ і процесів природи (духовності, суспільства тощо). Умови пізнання всіх процесів світу в їх русі та розвитку, в їх життєвості є пізнання їх як єдності протилежностей. Соціологічний підхід надає можливість розглядати соціальні протиріччя як взаємодію протилежних суспільно значимих відносин, пов'язаних із розбіжностями в інтересах і цілях різних соціальних груп та спільнот. При цьому соціальні протиріччя є невід'ємною умовою самовисунання та саморозвитку соціальної системи³.

Таким чином, щоб зрозуміти сутність сучасних суспільних процесів, потрібно зрозуміти і їх протиріччя, адже вони є виток, рушійною силою суспільного розвитку, корінням руху. Однак протиріччя можуть відігравати різноманітну роль у суспільному розвитку: як позитивну, конструктивну, прогресивну, так і негативну, деструктивну, регресивну. Все залежить від характеру протиріч їх соціального носія, умов формування, засобів розвитку, пануючої влади, політичних партій, стану реформування та трансформацій, що відбуваються в українському суспільстві, різних суспільних відносин, інших соціальних норм, що активно впливають на різні сфери суспільного життя. Загальні правила (різновид соціальних норм) визначають можливу і обов'язкову поведінку осіб у їхніх взаємовідносинах між собою та з суспільством.

¹ В Тацій та О Святоцький та А Смахова, 'Правова система України: час змін' (2012) 1-2 Право України 10.

² О Костенко, *Культура і закон у протидії злу* (Атака, 2008) 86-7.

³ Социология: Энциклопедия (dic.academic.ru, 20 серпня 2018) <https://sociology_encyclopedia.academic.ru>

Важливе значення мають протиріччя на індивідуальному рівні. Соціальні протиріччя, їхні негативні наслідки активно впливають на особу, що, як правило, призводить до неузгодженості особи із оточуючим середовищем. Як наслідок – виникнення протиріч між особою і суспільством, що може призвести до протиправної, зокрема злочинної, поведінки. Тому без вивчення відносин, що виникають між особою і суспільством, тобто без відомостей вивчення дії соціальних протиріч на індивідуальному рівні, неможливо розібратись у складному механізмі впливу соціальних протиріч на суспільні відносини, а відповідно – поведінку людей.

Відносини між кримінально активною та законослухняною частинами суспільства, відзначає академік А. Закалюк, відбивають загальну природну діалектику суперечності розвитку єдиного цілого та його окремих частин, в якому одні елементи розвиваються в інтересах суспільства більшою мірою, а інші недостатньо розуміють ці інтереси, їх загальну суспільну цінність, і тому не враховують останні як мотиви своєї поведінки або нехтують ними, чинять всупереч ним, зокрема в загальнозаборонених формах та поведінкових проявах⁴.

З демократичними перебудовами змінився стан інтересів особи і суспільства, тобто замість антагоністичної протилежності особи і суспільства, громадянина та держави виникає єдність конкретних інтересів особи і суспільства, яке реалізується на підґрунті розвитку суспільної власності, демократії та інших демократичних надбань. Утім єдність особистих та суспільних інтересів не виключають можливостей виникнення протиріч між ними.

Щодо демократичного суспільства протиріччя можуть бути внутрішніми та зовнішніми. Саме внутрішні протиріччя є визначальними у розвитку демократичного суспільства через вплив зовнішніх факторів та сприйняття їх внутрішніми умовами. Водночас роль та значення зовнішніх протиріч у розвитку явищ, суспільства (особливо якщо брати до уваги їх у більш широкому і глобальному баченні) досить значні.

Соціальні протиріччя виникають внаслідок низки обставин та факторів. Насамперед у зв'язку з тим, що сучасне суспільство не може повністю задовольнити зростаючі та різнопланові потреби особистості, а тому обмежує їх розвиток. Також особистість не зіставляє свої потреби із суспільними інтересами, що призводить до дисонансу між ними. І нарешті, вони викликані недоліками, прорахунками у різних сферах суспільного життя: праці, розподілу, зайнятості тощо. Це відбувається

⁴ А Закалюк, 'Теоретична характеристика та обґрунтування системи державної протидії проявам злочинності' (2012) 1-2 Право України 216.

тому, що повільний розвиток суспільного виробництва не забезпечує задоволення особистих потреб громадян.

Як і будь-яке інше, соціальне протиріччя між особистісним (приватним) та суспільним підпорядковується певним законам розвитку. А збіг особистих і суспільних інтересів проявляється у правомірній поведінці, яка відповідає вимогам норми, а норма права відображує панівні інтереси у суспільстві. У правомірній поведінці знаходить опосередковане відображення воля та інтереси усього суспільства⁵. Правомірна поведінка, з одного боку, слугує реалізації суспільних інтересів, а з другого – задовольняє власні інтереси індивіда. Ключовим показником збігу інтересів суспільства та індивіда є показник дотримання норм права виходячи з усвідомлення їх справедливості та суспільної користі. При цьому важливого значення набуває готовність особи до правомірної поведінки у певній ситуації та усвідомлений обов'язок відповідати за порушення законодавчих заборон і обмежень. Певною мірою це залежить від рівня правової культури особи, що визначає її життя. Погоджуючись із думкою О. Костенка, зазначимо, що саме правова культура громадян є визначальним чинником соціального порядку у реалізації суспільних інтересів, бо лише вона здатна усувати у суспільстві сваволю, одним з проявів якої є злочинність⁶. Саме правосвідомість та правова культура на індивідуальному рівні визначають поведінку особи. Вони є частиною соціалізації особи та фундаментом формування у неї мотивації до соціально прийнятної (суспільно корисної) поведінки.

Однак різниця між індивідуальною та суспільною користю у контексті соціальних протиріч, за умови домінування асоціальних життєвих цінностей, негативно впливає на суспільні відносини. Це виступає внутрішнім джерелом мотивації до протиправної поведінки. Подальший розвиток протиріч між особистими та суспільними інтересами призводить до загострення взаємодії сторін протиріччя. Причинами такого загострення слугують: недостатня ефективність заходів загальнопревентивного характеру; несвоєчасне виявлення, пізнання та оцінювання протиріччя, яке виникло, що призводить до неможливості привільно організувати процес індивідуального запобіжного впливу для забезпечення оперативного та повного розв'язання протиріччя між особистими та суспільними інтересами. Несвоєчасне виявлення та вирішення протиріччя негативно впливає на систему суспільних відносин, адже поведінка особи підпорядковується задоволенню власних інтересів, які протистоять суспільним. При цьому спосіб задоволення потреб неприйнятний для демократич-

⁵ В Кудрявцев, *Правовое поведение: норма и патология* (1982) 93.

⁶ Костенко (н 2) 86.

ного суспільства. У такій ситуації система поглядів та форм життєдіяльності особи набуває антисуспільних рис, а їх сталий характер свідчить про асоціальний спосіб життя такої особи.

Кожна історична епоха породжує свої соціальні протиріччя, а специфіка сучасного покоління полягає у швидкому переході, з огляду на історичні масштаби, від одного суспільного устрою до іншого, у межах якого відбувається формування молодого покоління.

На думку професора В. Номоконова, трансформації, що відбуваються в економічній, політичній та соціальній сферах, відображуються на криміногенній ситуації у суспільстві. Вчений зазначає, що 'зміни злочинного обличчя суспільства – стану, структури та динаміки сучасної злочинності – визначаються, головним чином, її причинним комплексом'⁷.

В українському суспільстві, що будує правову державу у процесі регулювання демократичних суспільних відносин, наявні різні види соціально-правових норм, які також містять соціальні протиріччя. На всіх етапах розвитку суспільства існує відповідний зв'язок між правовими і моральними нормами, зокрема зв'язок права і моралі. Проте характер та форми зв'язку правових і моральних норм у демократичному суспільстві, що можуть містити соціальні протиріччя, відрізняються за змістом і цілеспрямованістю у різних державах. Демократичні правові та моральні норми у процесі регулювання суспільних відносин мають на них вплив.

Правове регулювання різних суспільних відносин (майнових, трудових, побутових тощо) забезпечується не лише нормами права, а й іншими соціальними нормами, що активно впливають на різні сфери суспільного життя. Загальні правила (різновид соціальних норм) визначають можливу і обов'язкову поведінку людини у їхніх взаємовідносинах як між собою, так і з суспільством.

Складовою частиною проблеми регулювання демократичних суспільних відносин є питання зв'язку правових і моральних норм. Відповідний зв'язок між правовими і моральними нормами існував на всіх етапах розвитку суспільства. Наприклад, зв'язок права і моралі у різних суспільних відносинах. Проте характер та форми зв'язку правових і моральних норм у демократичному суспільстві значно відрізняються за змістом та цілеспрямованістю від наведених норм в інших класових формаціях. Демократичні правові та моральні норми у процесі регулювання суспільних відносин активно і творчо на них впливають, чим також відрізняються від соціальних норм інших класових формацій.

⁷ В Номоконов, 'Особенности эволюции причин преступности в постсоветской России' (2013) 1 Союз криминалистов и криминологов 65.

Розглядати характер зв'язку правових та моральних норм завжди потрібно з принципових демократичних позицій, оскільки його становлення має бути безкомпромисним. Треба пам'ятати, що це боротьба за нове майбутнє, боротьба за людину, її гідність і свободу, укріплення позиції демократичного суспільства.

Правовим і моральним нормам як двом складовим частинам надбудови притаманні загальні та виокремлюючі риси. Єдність правових і моральних норм визначаються, як і вся демократична надбудова, єдиним економічним, політичним, ідеологічним підґрунтям, спільною метою і завданням. Утім правові норми відрізняються від норм моралі, зокрема засобами встановлення за формами вираження закладених в них правил поведінки, за засобами охорони (забезпечення), за методами доведення до членів суспільства і за широким колом регулювання суспільних відносин. Демократичним правовим і моральним нормам притаманні не лише відмінності, а й протиріччя.

Характерним для зв'язку права і моральності в умовах становлення демократизації є подальший вплив моральних аспектів на життя суспільства, розширення сфери дії морального фактора та зниження значення адміністративного регулювання взаємодій між людьми. Поєднання правових і моральних норм у повсякденному житті суспільства є можливим і реальним.

Соціальні протиріччя, обумовлені економічними, моральними та ідеологічними деструктивними процесами, що відбулися у перехідний період в Україні, становили підґрунтя кризи покоління 80-х років. На етапі трансформації (перебудови) суспільства відбувався моральний розкол поколінь, коли молодь не бажала наслідувати “порожнім лозунгам” минулого, нереальним обіцянкам, засадам та догмам, які суперечать логічному розвитку держави і суспільства. На цьому зламі утворилася величезна морально-психологічна та ідеологічна порожнеча і відбулось авантаження свідомості осіб ідеологічно та морально неприйнятним “мотлохом”, наслідки якого спостерігаються до сьогодні. Наслідком цих процесів є недовіра до всіх гілок влади, що набула значних масштабів, соціальний песимізм, постійний стан тривожності та невпевненості у майбутньому, агресивність, нахабність, зухвалість, неповага не лише до влади і органів самоврядування, а й один до одного. Все це супроводжується правовим нігілізмом та глибоким інформаційним вакуумом. При масовому потоці різноманітної інформації перекрученого, неправдивого та неточного змісту не вистачає достовірної інформації та критеріїв її виявлення. У сучасному світі панує психологія індивідуалізму та відчуження, що прийшли на зміну солідарності та колективізму.

Поглиблення кризи у суспільстві, що супроводжується недовірою до органів влади та неспроможністю правоохоронних органів вести ефективну превентивну політику, притаманне й іншим країнам. Так, німецький вчений Петер-Алексіс Альбрехт зазначає, що нинішня політика виправдовує своє кримінологічне невігластво неосяжним злом в людині. *Ното homini iuris* ще з ери просвітництва є бойовим гаслом. Але не сама людина є злою, злими є ідеологічні та економічні інтереси сьогоднішньої кримінологічної та соціальної політики. Вона заспокоює громадськість своєю профілактичною ідеологією захисту від “чорних овець” та відволікає від політичного провалу у боротьбі зі злочинністю⁸.

Соціальні протиріччя впливають на формування ціннісних орієнтацій, які створюють внутрішню основу особистості, що має певну автономність та виконує функцію механізму саморегуляції її поведінки. При цьому ціннісні орієнтації різних гендерно-вікових груп мають свої відмінності та особливості. Це обумовлено різною природою, мобільністю, вразливістю до зовнішнього впливу, що визначає інтеграцію в нові стереотипи поведінки, зокрема протиправні. Деформуючий вплив протиріччя на ціннісні орієнтації становить підґрунтя привласнення особами правоохоронних функцій та прагнення порушити правові норми з метою забезпечення моральності у суспільстві. Так, в сучасних умовах недостатньо ефективно забезпечується законність, правопорядок і безпека у суспільстві. Це призводить до того, що окремі особи (переважно молодь) самотужки встановлюють справедливість та ведуть боротьбу зі злочинами, які, на їх переконання, найбільш негативно впливають на моральність суспільства. Соціальні конфлікти та протиріччя, які постійно виникають між групами суспільства, деформація та розмитість соціальних ролей межують з бажанням “відбирати у заможних та віддавати бідним”.

Тенденції останнього часу демонструють появу молодіжних груп, які ведуть боротьбу з педофілами, наркоманями та алкоголіками. Про це свідчать ухвали, вироки судів, де засуджено учасників “руху” “Правое дело Харьков”, “Модный приговор”, які займались виявленням через Інтернет педофілів, наркоманів, “шавок”⁹. Такі злочинні діяння неодинокі і супроводжуються не тільки створенням груп послідовників, а й прихильників, які схвалюють таку злочинну поведінку. Проте кожна соціальна роль, окрім прав, має обов’язки, супроводжується відповідальністю, доцільністю та виваженістю прийнятих рішень і виконуваних дій.

⁸ Петер-Алексіс Альбрехт, *Правове і політичне есе про розвиток в системі кримінального правосуддя Німеччини* в Peter-Alexis Albrecht and others (eds) *України власний шлях. Der Eigene Weg der Ukraine* (BWV: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2013) 37.

⁹ Н Юзікова, *Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй* (Біла К. О., 2016) 213-4.

Особи, привласнивши неприцяманну їм соціальну роль, відкидають все зайве, залишаючи тільки низку прав. Тому, в окремих випадках, не лише вчиняють акти “правосуддя” і “помсти” за статеу свободу та нормальний розвиток малолітніх дівчат, а й скоюють пограбування потерпліх педофілів, вважаючи гроші, годинник, телефон та інші речі власним трофеєм та платою за виконану роботу. Більшість таких підлітків не вважають свої дії злочинними і протиправними, вони пишаються своїми вчинками, викладаючи у соціальній мережі відео та фото знущань над потерпілим. В умовах бездіяльності держави та соціальних інститутів щодо правового оцінювання таких дій і морально-психологічного та ідеологічного оцінювання такої поведінки вони є прикладом для наслідування іншими неповнолітніми.

Науково-технічний прогрес, масштабні зміни інформаційних процесів, що відбулися у XXI ст., суттєво трансформували суспільні відносини та загострили соціальні протиріччя. Для успішної реалізації життєвих потреб, інтересів, втілення ідей, життєвих цілей особистість, яка прагне отримати “все і зараз”, переважно ставить власні інтереси над суспільними.

Важливо зауважити, що знання вимог норми, що відображує інтереси суспільства, у конкретній ситуації корегуються певними правовими уявленнями та супроводжуються готовністю дотримуватись цих правових норм, навіть при розмежуванні правомірного та протиправного діяння і можливих правових наслідків. Обізнаність особи щодо правових норм не означає забезпечення їх правомірної поведінки. Можна лише очікувати на законслухняну поведінку на базі знання правових норм, а не гарантувати її. Тому важливо розрізняти ставлення до права і закону про кримінальну відповідальність та ставлення до виконання і дотримання норм закону. Можна погоджуватись із нормами закону, але внутрішньо бути незгодним з певними положеннями, однак виконувати такі приписи виходячи з потреби їх дотримання. А можна бути згодним з правовими нормами, але не дотримуватись їх приписів за певних умов чи життєвих обставин.

Коли протиріччя між особистими та суспільними інтересами не вирішується на стадії загострення між сторонами, то неминуче виникає конфліктна ситуація, а на стадії кризового стану – криміногенна ситуація. Вивчення механізму впливу соціальних протиріч на формування кризового стану є предметом подальшого наукового пошуку ролі і значення соціальних протиріч у системі криміногенної детермінації в умовах демократичного суспільства.

Висновки. Виходячи з викладеного можна дійти такого висновку. Для того, щоб уникнути фрагментарного і хаотичного запобігання злочин-

ності, так званого “ямкового ремонту” законодавства у сфері протидії злочинності, потрібно формування теоретичних основ та практичних підходів до превентивної діяльності базувати на новітніх методиках виявлення, пізнання та об’єктивного оцінювання ролі соціальних протиріч у системі криміногенної детермінації в умовах демократичного суспільства. Розв’язання соціальних протиріч та мінімізація їх негативних наслідків сприятиме зниженню показників злочинності та криміногенної напруги у суспільстві, сформує підґрунтя для поважного ставлення до закону, сприятиме дотриманню правових норм (правомірній поведінці) виходячи з усвідомлення їх справедливості та користі для особи і суспільства. Ефективність запобіжної діяльності також залежить від рівня правосвідомості особистості, організації превентивних заходів, які мають бути своєчасними, оперативними, переконливими і зрозумілими. Тільки належний рівень правової інформативності щодо чинного законодавства, його об’єктивності та справедливості формує правильне ставлення до його виконання, а відповідно – відіграє неабияку роль у запобіганні злочинності та правовому вихованні особистості.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Kostenko O, *Kultura i zakon u protydii zlu [Culture and Law in Combating Evil]* (Ataka, 2008) (in Ukrainian).
2. Kudrjavcev V, *Pravovoe povedenie: norma i patologija [Legal Behavior: Norm and Pathology]* (1982) (in Russian).
3. Yuzikova N, *Zlochynnist nepovnolitnikh: osoblyvosti, suchasni tendentsii ta zakhody zapobihannia i protydii yii [Juvenile Delinquency: Specifics, Current Trends and Measures of Its Prevention and Combating]* (Bila K. O., 2016) (in Ukrainian).

Chapters in an edited books

4. Albrecht Peter-Alexis, *Pravove i politychne ese pro rozvytok v systemi kryminalnoho pravosuddia Nimechchyny [Legal and Political Essay on the Development in the Criminal Justice System of Germany]* in Peter-Alexis Albrecht and others (eds) *Ukrainy vlasnyi shliakh. Der Eigene Weg der Ukraine [Ukraine’s Own Way]* (BWV: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2013) (in Ukrainian).

Journal articles

5. Zakaliuk A, ‘Teoretychna kharakterystyka ta obgruntuvannia systemy derzhavnoi protydii proiavam zlochynnosti’ [‘Theoretical Characteristics and Justification of the System of State Counteraction to Manifestations of Crime’] (2012) 1–2 *Pravo Ukrainy* 216 (in Ukrainian).
6. Nomokonov V, ‘Osobennosti jevoljucii prichin prestupnosti v postsovetskoj Rossii’ [‘Specifics of Crime Causes Evolution in the Post-Soviet Russia’] (2013) 1 *Sojuz kriminalistov i kriminologov* 65 (in Russian).

Тетяна Корнякова, Наталія Юзікова

7. Tatsii V ta Sviatotskyi O ta Smekhova A, 'Pravova systema Ukrainy: chas zmin' ['Legal System of Ukraine: Time for Changes'] (2012) 1-2 Pravo Ukrainy 10 (in Ukrainian).

Websites

8. Sociologija: Jenciklopedija [Sociology: Encyclopedia] (dic.academic.ru, 20 serpnia 2018) <https://sociology_encyclopedia.academic.ru> accessed 20 August 2018 (in Russian).

Tetiana Korniakova
Nataliya Yuzikova

CRIMINOLOGICAL IMPLICATIONS OF SOCIAL CONTRADICTIONS IN THE SYSTEM OF CRIME DETERMINATION IN A DEMOCRATIC SOCIETY

ABSTRACT. The article presents a classification of social contradictions ensuing from economic, moral and ideological destructive processes which have occurred and are currently underway in Ukraine. This will help to give a further objective assessment of the role they have in the system of crime determination.

The purpose of the article is to make a criminological analysis of the legal nature of social contradictions from the general social to individual levels, as well as of the circumstances and factors triggering them and their role in the system of determinative links evoking crime. From this perspective, contradictions are viewed through the prism of the sociological approach as the interaction of opposing socially significant relations which are associated with discrepancies between the interests and objectives of different social groups and communities and the interests of an individual and society.

It is established that social contradictions affect the shaping of value orientations which build the internal basis of an individual; they have certain autonomy and function as a mechanism of behavior self-regulation. The difference in and specific features of value orientations of different gender and age groups are due to different nature, mobility and susceptibility to external influence, and this determines the integration into new behavior stereotypes, including the criminal ones.

The authors focus on such issues as implications of social contradictions for legal consciousness and legal culture of an individual at the individual level in a democratic society.

The authors come to the conclusion that settlement of social contradictions and minimization of their negative consequences will contribute to a reduction of crime rates and criminogenic tension in society, and will also form the basis for a respectful attitude to law, promote compliance with legal norms (lawful behavior) based on the awareness of their rightfulness and benefit to an individual and society. The authors argue that an appropriate level of legal awareness about current legislation, its objectiveness and rightfulness forms the correct attitude to its implementation, and accordingly – plays a significant part in crime prevention and legal education of an individual.

KEYWORDS: social contradictions, public interests, determination, legal consciousness, legal culture, law and morality.

www.pravoua.com.ua